

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

**Právní úprava politických stran v Československu a ČR
od roku 1918 do současnosti**

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2011
IV. ročník SVOČ

Autor: Tomáš Mazúch
Konzultant: JUDr. Jan Kudrna, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 4. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla dříve publikována, nebyla vcelku ani částečně obhájena jako práce diplomová či bakalářská a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

V Šestajovicích dne 13.4.11

.....
Tomáš Mazúch

Obsah:

Čestné prohlášení.....	2
Obsah.....	3
Úvod.....	4
1 Význam politických stran.....	4
2 První republika a druhá republika (1918-1939).....	5
3 Léta 1945 – 1948.....	9
4 Období 1948 – 1989.....	10
5 Po roce 1989.....	13
Závěr.....	19
Zdroje.....	20

Úvod

Politické strany patřily vždy k novodobé politické kultuře Českých zemí, Československa i České republiky. Jejich přítomnost a participace na politickém dění a společensko-kulturním životě si žádá jistou právní regulaci, tím spíše v dnešní době, kdy se právní regulace stává více a více artikulární, namísto obecné.

Cílem této práce není popsat jednotlivé politické strany a jejich vývoj. To je úkolem politologie. Nicméně i zde se objeví, pro účely uvedení do problematiky, stručný popis významu těchto stran.

Naopak zde ovšem bude, v jednotlivých kapitolách, k nalezení popis právní úpravy tak, jak zde platila od roku 1918, kdy vznikl samostatný československý stát, až do dnes, tedy do roku 2009.

V poslední kapitole pak bude k nalezení krátký exkurz do finančního propojení strany a státu, neboť je tato část důležitá k poskládání celkového obrazu koexistence politických stran a státu.

1) Význam politických stran

V zemi demokratického zřízení, ke kterému se formálně hlásily všechny formy státu československého a českého, jsou politické strany centrem politické moci. Představují koncentraci těch občanů, kteří jsou aktivní a kteří mají zájem se nějakým způsobem účastnit výkonu veřejné moci. Ačkoliv v dnešní době je ve stranách pouze menšina obyvatelstva, drží tyto strany veškerou moc. Jelikož totiž naše Ústava z roku 1993 stanovuje, že suverénem je lid a ten je zdrojem veškeré moci, jsou to ve skutečnosti politické strany, kdo vládne, respektive transformuje vůli lidu na vůli státu. Lid totiž, při veškeré své snaze, nemůže vládnout přímo. Tedy, může vykonávat svoje právo pouze skrze volby a v některých případech skrze referendum. Na druhou stranu, politické strany se vytrvale brání možnosti uspořádat referendum, právě s odkazem na to, že naše republika je zastupitelskou demokracií. Jediným celostátním referendem, které zde od roku 1989 proběhlo, bylo referendum o přistoupení k Evropské unii. A to proběhlo jenom díky tomu, že bylo zakotveno v Ústavě. Ano, právo na referendum je v ústavě zakotveno, nicméně do dnešních dnů chybí zákonná úprava této formy uplatnění moci lidu.

Samozřejmě, v případech vypjatých může lid prosadit svou moc a uplatnit své zájmy přímo a okamžitě. Tomuto jednání se ovšem říká revoluce, a nese se sebou především velké množství společenské nejistoty. S přihlédnutím k průběhu revolucí od roku 1848, kdy zde byl

učiněn poslední pokus o opravdu násilnou revoluci, tak jak se na revoluci sluší a patří (povstání v roce 1945 bylo povstání proti útlaku a nikoliv revoluce), se dá úspěšně tvrdit, že moc v tomto státě pokojně přechází z jedné garnitury na druhou, ovšem bez onoho očištného prvku násilné revoluce (což způsobuje, že u moci se s mírnými obměnami přirozeného charakteru drží stále ty stejné osoby).

Těžko říci, zda-li je fakt, že v politických stranách se dnes angažuje pouze menšina obyvatelstva, výsledkem 40 let faktické vlády jedné strany, v některých případech povinným členstvím ve straně, a následným znechucením obyvatelstva, nebo naopak projevem nespokojenosti s vývojem posledních 20 let.

Nicméně právě z faktu, že politické strany jsou faktickým poživatelé moci vyplývá nutnost tyto strany regulovat. Postupným sledováním vývoje této problematiky v tomto státě zjistíme, že přístup v době Rakouska-Uherska byl značně odlišný, než byl přístup v době první republiky, v době socialismu i v době „porevoluční“. Tato rozdílnost se však dá přičíst prostému vývoji společnosti a hlavně její morálně-kulturní úrovni.

2) První a druhá republika (1918-1939)

Když vstoupil 28.11.1918 v život samostatný stát československý, vstoupil s ním v platnost i zákon číslo 11/1918 Sb. z. a n. Tento zákon se stal pro tuto problematiku v době první republiky prakticky klíčový, a to z toho důvodu, že do právního řádu ČSR recipuje zákony číslo 134 a 135/1867 ř.z. Jedná se o zákony spolčovací a shromažďovací, a spolu s volebními zákony znamenaly v době první republiky, až do roku 1933, jedinou právní úpravu politických stran. Ačkoliv totiž v době první republiky bylo několik snah o vymezení této úpravy zákonem, nedošlo nikdy k jejich realizaci, neb ze strany politických stran nebyl zájem o jakoukoliv regulaci. Strany u moci neměly potřebu se nějakým způsobem regulovat a strany v opozici se naopak bály toho, že by se mohly dostat do nevýhodných pozic.

Objevila se tak zde situace, která se v pozdějších dějinách našeho státu už neopakovala a dle všeho ani opakovat nebude. A to sice situace, kdy předpisy pro existenci nejmocnějších sdružení občanských jsou velice mírné a povšechné¹. Navíc, aby byla tato situace dovršena, jsou tyto dva staré předpisy z doby Rakouska-Uherska používány hlavně subsidiárně, pokud vůbec. Přeci jen, těžko lze spatřovat v činnostech stran snahu o dodržování například §33 zákona 134/1867 ř.z.².

¹Celkem se politickými spolky zabývá 7 ze 39 paragrafů, ze kterých zákon se 134/1867 ř.z. skládá

²§33 zákona č.134/1867 ř.z. stanoví že: „Spolkům politickým jest zakázáno, spolky vedlejší (filiálky) zřizovati, mezi sebou se spojovati, aneb vůbec s jinými spolky, buď dopisováním, nebo skrze vyslané ve spojení vcházeti.“

Pokud by se totiž strany tímto ustanovením zákony řídily, nikdy by nebylo možno nechat vzniknout takzvanou „Pětku“, jakožto neformální uskupení vůdců pěti nejsilnějších českých stran.

Dalo by se říci, že politické strany v ČSR byly svébytný fenomén. Na jedné straně byly všudypřítomné (každá větší strana měla svůj stranický tisk a také různé kulturní a tělovýchovné organizace pro své členy), na druhou stranu byly mimo jakoukoliv regulaci a žily poměrně čilým životem. Ačkoliv volební zákon i zákon o volebním soudu o politických stranách hovoří, respektive s nimi fakticky počítají, není nikde definice toho, co už je a co ještě není politickou stranou, jak se má chovat, jak vzniká a jak zaniká. Dokonce i ústavní listina z roku 1920 říká to, že do poslanecké sněmovny jsou kandidáti voleni poměrným hlasováním, což značí, že počítá s faktickou existencí politických stran.

A právě volební soud, který vznikl díky zákonu číslo 125/1920 Sb. z. a n., je zajímavou institucí typickou v podstatě jen a pouze pro první republiku. Volební soud byl pověřen rozhodováním o platnosti voleb a také disponoval možností zrušit mandát poslance či senátora. Toto bylo navíc, neoficiálně, zajištěno tím, že poslanec podepisoval po svém zvolení listinu, ve které se zřídka mandátu a tuto pak odevzdával na stranický sekretariát. Pokud se potom svým jednáním zpronevěřil straně (například hlasoval odlišně), byla tato listina vzata, doplnilo se datum a dotyčný na jejím základě ztrácel mandát. Pokud však nešlo uplatnit možnost bianco listiny, existoval zde ještě § 13 zákona o volebním soudu, který stanovuje, že volební soud může rozhodnout o zrušení mandátu buďto:

a) z důvodu toho, že člen Národního shromáždění nebo župního zastupitelstva ztratil po zvolení volitelnost

b) proto, že z důvodů nízkých a nečestných přestal být členem strany, za kterou byl zvolen.

Zde je vhodné zmínit, že § 13, spolu s faktem existence přísně vázaných kandidátních listin (jak vyplývá z volebního zákona číslo 123/1920 Sb. z. a n.), v podstatě určuje, že lid nevolí poslance, ale strany. Samotný volební soud pak sestával z jednoho prezidenta a 12 přísedících. K tomu pak přináležel potřebný počet referentů. Zajímavé je, že všech 12 přísedících bylo voleno pouze poslaneckou sněmovnou, a to na dobu 10 let.

První vlašťovkou regulace politických stran je tedy až zákon 201/1933 Sb. z. a n. o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran ve znění pozdějších dvou novel z roku 1936, který ovšem pozbyl platnosti 1.1.1938. Tento zákon v § 20 odst. 1 poprvé obsahuje něco, co by se snad dalo považovat za definici politické strany, byť je z tohoto ustanovení patrné, že zákon počítá s obecným povědomím o tom, co je a co není politická strana. Avšak pro případ nejasností zde stanovuje i to, že „*Politickou stranou rozumí se...i jakákoliv politická skupina, sdružení nebo*

hnutí.“ Dále tento zákon v § 20 odst. 2 definuje členství v politické straně. Definice člena politické strany je dle tohoto paragrafu vymezena tím, že se jedná o:

- a) osobu která v posledních 6 měsících byla nebo je organizovaným členem strany
- b) osobu, která stranu účinně podporuje, případně veřejně schvaluje její podvratné cíle, nebo tak v posledních 6 měsících činila
- c) osobu, která byla na kandidátní listině této strany, nebo byla touto stranou navržena pro veřejnou funkci. Dotčená osoba může ve lhůtě stanovené soudem prokázat, že na listině nebo v návrhu se ocitla proti své vůli, nebo že ze strany vystoupila dříve, než před 6 měsíci.

Tato definice členů politické strany je z dnešního pohledu velice zajímavá. Těžko si totiž lze představit, že by v naší době a v naší společnosti prošel zákon, který omezí práva osob jen z toho důvodu, že veřejně souhlasí s akcemi dané politické strany³. Toto se v dnešní době dá asi nejvíce vztáhnout na již zrušenou Dělnickou stranu, a její pokračovatelku Dělnickou stranu sociální spravedlnosti, jejichž členové a přívrženci se svými vystoupeními, pochody a projevy naplňují ono vymezení člena politické strany uvedené výše. Zároveň by však mohl tento zákon být účinným strašákem proti vzniku politických stran, které se veřejně hlásí k nedemokratickým a nezákonným ideologiím a prostředkům jejich naplnění. Stejně tak by byla nařízení těchto zákonů účinnou prevencí pro pořádání neonacistických koncertů, maskovaných jako oslava narozenin, neboť § 4 stanoví, že „*příslušníci strany, jejichž činnost jest zastavena, nesmějí po dobu 3 let od zastavení činnosti strany pořádati ani shromáždění omezená na zvané hosty bez povolení okresního (státního policejního) úřadu. Vláda může tuto dobu zkrátiti*“. Lze si tedy představit jednoduchou situaci, kdy jeden ze členů (tedy v případě platnosti tohoto zákona i sympatizantů-účastníků demonstrací), nahlásí konání narozenin a toto mu bude patřičným úřadem zamítnuto. I z hlediska Listiny základních práv a svobod platné v České republice by toto bylo legálně čisté řešení, neb články 3, 16, 17, 19 a 20 Listiny základních práv a svobod (dále jen Listiny) umožňují regulovat práva, v nich obsažená, zákonem.

³ § 7 zákona č. 201/1933 Sb. z. a n.stanovuje:

(1) Okresní (státní policejní) úřad může příslušníky strany, jejíž činnost byla zastavena, podrobiti těmto omezením:

- a) může naříditi i bez soudního rozkazu zabavování a otvírání dopisů, jakož i jiných zásilek od nich pocházejících nebo jim určených,
- b) může naříditi censuru telegramů (fonogramů) a telefonních hovorů příslušníků strany,
- c) může naříditi příslušníkům strany, aby se na určité území odebrali, z určitého území se nevzdalovali, nebo může jez určitého územ; vypovědětii,
- d) může příslušníky strany dáti pod policejní dozor.

(2) Ustanovení odstavce I, písm. a) a b) platí přiměřeně též pro spolky a útvary zmíněné v § S, odst. 1.

(3) Nařízená omezení buďtež zrušena, jakmile pomine jejich potřeba.

Zákon číslo 201/1933 Sb. z. a n. také zmocňuje vládu ke zrušení politických stran bez toho, aniž by umožňoval odvolání se proti tomuto rozhodnutí k soudu. Primárně byl zaměřen proti německým stranám DNP a DNSAP. Tento zákon se však neomezoval čistě jen na politické strany. Návrh tohoto zákona⁴, jakož i zákon sám, počítá i s možností omezení činnosti hospodářských, výdělkových a obchodních společenstev a družstev, a také s možností omezit občanská práva členů těchto stran, respektive je umístit pod dohled místně příslušného policejního orgánu.

Zde se projevuje fakt, že ačkoliv se snažila první republika ctít svobody jednotlivců, tak zde už došla všem zúčastněným trpělivost, neboť strany, vůči kterým byl tento zákon primárně směřován, hrubě porušovaly nejen dobré mravy, ale i zákony ČSR. Ke cti autorů však budiž přičten fakt, že přímo v těle zákona bylo včleněno ustanovení, které říkalo, že zákon sám se zruší uplynutím patřičného data, respektive že platí do 1.1.1935. Toto ustanovení se sice stalo předmětem dvou novel, nicméně i tak pozbyl zákon po třech letech své účinnosti.

Co se týče politických stran v rámci politického vývoje druhé republiky, došlo zde k několika událostem.

Za prvé jde o přijetí tzv. Zmocňovacího zákona⁵, který umožňuje vládě vyhlašovat zákony a prezidentu republiky dokonce měnit ústavu. Po jeho přijetí dochází ke sloučení politických stran do dvou bloků. Konkrétně se jedná o blok Strany národní jednoty a blok Národní strany práce. V těchto dvou blocích se strany zorganizovaly samy, bez viditelného zásahu zvnějška. Snad by se to dalo vyložit jako konec jakési stranické rozhádanosti a hašteřivosti politických stran, která byla tak typická pro první republiku a její stranický systém.

V zásadě těsně po tomto přeskupení sil došlo k přijetí vládního nařízení 355/1938 Sb. z. a n. Toto vládní nařízení je, jak je již patrné, produktem Zmocňovacího zákona a zároveň též první komplexní úpravou politických stran od roku 1918. Nařízení se věnuje celkem třem oblastem, a to sice vzniku, zániku a následkům rozpuštění politické strany. V ustanoveních přechodných a závěrečných jsou potom upraveny výše pokut za přestupky proti tomuto zákonu.

Co se týče vzniku politických stran, je zde zaveden povolovací režim, který vykonává vláda. Zákon ovšem neobsahuje lhůtu, do kdy se musí vláda rozhodnout, zda-li stranu povolí, či nikoliv. Avšak v § 7 obsahuje zákon lhůtu 28 dní pro rozhodnutí ministerstva vnitra, kterým povolí, či zamítne, případnou změnu názvu, programu, organizačního řádu nebo v osobách, které stranu zastupují navenek. Dále zákon stanovuje, že politická strana nepodléhá předpisům spolkového práva a že jejím členem nesmí být osoba mladší 21 let a která není státním občanem Česko-

⁴ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Tisk 2355, NS RČS 1929 -1935 [online]. 2003-[cit. 2011-04-01]. Dostupný z WWW: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2355_00.htm>

⁵ Ústavní zákon číslo 330/1938 Sb.

Slovenska. Zajímavou částí potom je část o rozpuštění strany, kde je tato pravomoc svěřena, stejně jako povolování vzniku, vládě. Ta tak může učinit, pokud uzná, že strana ohrožuje veřejný pořádek. V případě, že by došlo k uložení pokuty straně, za přestupek proti tomuto zákonu, je tato uložena orgánu strany, který stranu zastupuje podle jejího organizačního řádu. Avšak, za zaplacení této pokuty s ní strana odpovídá společně a nerozdílně. Avšak u závažnějších činů je možné uložit dokonce až 6 měsíců vězení, v případě, že pokuta se stane nedobytnou.

Na závěr je nutno konstatovat, že od přijetí Zmocňovacího zákona do přijetí tohoto vládního nařízení, uplynulo 8 dní.

3) Léta 1945 – 1948

Když došlo v roce 1945 k osvobození Košic Rudou armádou, sešla se zde vláda Národní fronty, jejíž vznik byl vyjednáán v Moskvě zástupci obou exilových vládních uskupení. Tato vláda pak zde vydala 5. dubna svůj program, známý též jako „Košický vládní program“.

Tento program vytyčoval cíle vlády Národní fronty a Prozatímního národního shromáždění. Dokument ukazuje, do jaké míry již byla tato jednání pod vlivem KSČ a také ukazuje, jak moc je kladen důraz na spolupráci se SSSR. Co se týče politických stran, tak tento dokument jasně určuje, že Agrární strana – před válkou strana nejsilnější – nebude obnovena⁶, a to z důvodu kolaborace s nepřítelem. Těžko soudit, jak moc tato strana opravdu kolabovala a jak moc je toto ustanovení jen výsledkem snahy vyšachovat ze hry politického protivníka.

V první části Košického vládního programu najdeme větu o tom, že jedním z cílů vlády Národní fronty a Prozatímního národního shromáždění je organizace voleb do ústavodárného národního shromáždění a vznik nové ústavní listiny, tedy je zde patrna nechuť k ústavní listině z roku 1920, i přes to, že tato byla na dobu vzniku ústavou velice vespělou.

K tomu došlo již v roce 1946, když byl přijat ústavní zákon číslo 65/1946 Sb. o ústavodárném Národním shromáždění a zákon číslo 67/1946 Sb. o volbě ústavodárného Národního shromáždění. Tento zákon stanovoval v § 14, že kandidovat mohou jen takové strany, které vyvíjejí v den 30. dubna 1946 aktivitu v té zemi, ve které chtějí kandidovat. Tedy neumožňuje kandidaturu stran na území celého Československa, čímž vznikl stranický systém na národně-územním principu. O povolení strany rozhodovala Národní fronta.

Nicméně toto byl jediný způsob regulace politických stran v poválečném období. Nedošlo totiž k přijetí jakékoliv úpravy a ani vytvoření ústavy, při jejíž tvorbě se většina členů

⁶ Část IX Košického vládního programu

ústavodárného Národního shromáždění, kromě sociálních demokratů, shodla na tom, že je třeba do ústavy včlenit vyjádření postavení politických stran. Tato snaha byla podnícena především špatnou zkušeností s mocí politických stran v první republice. Také to ovšem byl jeden z požadavků domácích odbojových skupin. A nakonec také to byla snaha namířená k regulaci vzniku nových stran tak, aby nemohly vznikat v masovém měřítku a štěpit tak politické spektrum.

4) Období 1948 – 1989

Toto období života politických stran, a nejen jich, začalo jakožto ústavní krize. Tato krize však byla jen vyústěním snahy KSČ o převzetí moci, což se jí nakonec i podařilo.

Základem pro úspěch této aktivity se stala spolupráce KSČ s odborovými organizacemi a také fakt, že KSČ držela ve vládě Národní fronty silová ministerstva – ministerstvo vnitra a ministerstvo obrany. Právě díky těmto ministerstvům bylo možno vytvořit tlak nejprve na jednotlivé ministry, později na politické strany a nakonec i na celou společnost.

Důležitým prvkem v přebírání moci se staly takzvané Akční výbory Národní fronty, které byly zcela pod kontrolou KSČ a které měly na starosti kádrovou kontrolu patřičných úřadů (počínaje okresní samosprávou, konče ústavodárným Národním shromážděním). Tyto výbory vznikly bez právního zakotvení a oprávnění a vyvstala nutnost je zpětně legalizovat, což se stalo díky zákonu 213/1948 Sb. Je zajímavé vidět, co o tomto zákonu říká důvodová zpráva:

„Akční výbory vznikly z vůle lidu na obranu lidově-demokratického zřízení republiky proti domácím i zahraničním nepřátelům. V akčních výborech navázal pracující lid republiky na orgány původní Národní fronty, která se jako svazek pracujícího lidu měst a venkova vytvořila ještě za bojů s okupanty a po osvobození republiky se prohlásila pro splnění košického a budovatelského programu. V době Ohrožení lidově-demokratického zřízení našeho státu se projevíly akční výbory jako nositelé politické vůle lidu a jako orgány, jimiž lid bojoval za lidově-demokratické zřízení proti pokusu domácích i zahraničních nepřátel o zvrát mocenských sil. Tak se naplnila a byla prováděna stěžejní zásada naší ústavy, že lid je jediným zdrojem veškeré moci ve státě. Proto provedly akční výbory určitá opatření, jež byla nutná k zabezpečení a k ochraně státního zřízení a k očistě veřejného života od těch, kdož přímo nebo nepřímo podporovali snahy nepřátel státu a tím i lidu o zvrát lidově-demokratických sil. Poněvadž úkolem práva v lidově-demokratickém státě je v první řadě ochrana společenského a politického zřízení státu, t. j. jeho sociální a ekonomické základny, která vyhovuje životním zájmům pracujícího lidu, a poněvadž

akční výbory tento úkol splnily, je nutno jednání a opatření akčními výbory předsevzatá hodnotiti jako jednání a opatření právní.“⁷

Z výše uvedeného je zajímavé kontextování akčních výborů a právě ústavní listiny, neb v době aktivit akčních výborů platila ještě ústavní listina „buržoazní“ první republiky z roku 1920. Na druhou stranu je nutno poznamenat, že listina je zde zmíněna čistě účelově, neboť aktivita akčních výborů by zřejmě jen těžko našla legitimní a legální zakotvení v tehdy platných zákonech. Toto odůvodnění připomíná také zákon, kterým se legalizovala činnost Revolučních gard těsně po válce a který ospravedlňoval jednání jinak trestné. Možná to však byla jen pouhá předzvěst toho, co Československo v následujících 40 letech čeká, tj. režim činící a ospravedlňující jednání trestné.

Nakonec vznikl i takzvaný Akční výbor parlamentní Národní fronty (dále jen AVNF). Jeho úkolem nebylo nic jiného, než vytipovat ty poslance, kteří nebudou chtít spolupracovat s KSČ na upevnění moci. Toto potom realizoval tím, že vytvořil takzvané „Prohlášení“. Podpisem tohoto prohlášení se stávající poslanci de facto hlásili do obrozené Národní fronty, kdo nepodepsal, byl vyloučen. A pak zde byla ještě jedna skupina, a to sice těch, kdo Prohlášení nedostali, neboť o tom, kdo prohlášení dostane rozhodoval Politický výbor při Ústředním akčním výboru Národní Fronty. Na návrh tohoto orgánu nebylo prohlášení zasláno celkem 71 poslanců ze čtyř stran. Naopak bylo zasláno všem poslancům komunistickým a také celkem 110 poslancům nekomunistickým ze čtyř různých stran.

Došlo také k zatýkání a odchodů do emigrace těch poslanců, kteří vystoupili proti jednání KSČ.

Vrcholem regulace politických stran potom byl návrh Klementa Gottwalda a Antonína Zápotockého, aby ve volbách v roce 1948 byla pouze jedna kandidátka, a to sice Jednotná kandidátka Národní fronty, na které měly mít komunisté 70% míst, zbytek byl přidělen ostatním stranám. Návrh byl přijat a volební úspěch KSČ zaručen.

Ačkoliv i po roce 1948 zůstalo v činnosti vícero stran, než jen pouze KSČ (jmenujme například Československou stranu lidovou), nedocházelo ke vzniku nových stran, neboť prostě nebyly povolovány mocí úřední (tzn. KSČ). Nelze však nezmínit zákon číslo 68/1951 Sb., který se zabýval sdružováním občanů. Tento zákon však neobsahoval zmínku o politických stranách.

Samozřejmě, nelze nevzpomenout asi nejznámější případ regulace vymezení úloh politických stran v době socialismu, a to konkrétně ústavní listinu z roku 1960. Politickým stranám, respektive Komunistické straně Československa se věnuje hned první část deklarace, která říká, že dané společenské zřízení se stalo v Československu skutečností, a to pod vedením právě KSČ.

⁷ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Tisk 59, NS RČS 1948 -1954 [online]. 2003-[cit. 2011-04-01]. Dostupný z WWW: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0059_00.htm>.

Ovšem z hlediska právní regulace politických stran je nejdůležitější čl. 4, který říká, že vedoucí silou ve společnosti i ve státě je KSČ. To samo o sobě vylučuje v podstatě jakoukoliv diskuzi ohledně jiných politických stran a uplatňování jejich vlivu na jiné, než marginální úrovni. Jinými slovy, KSČ deklaruje svoji neomezenou moc.

Za to se však o politických stranách zmiňuje zákon 128/1968 Sb. o Národní frontě (který však byl zrušen již v roce 1970, zákonem 146/1970 Sb.). Tento zákon, přes svojí krátkost, obsahuje v § 2 odst. 2 definici politické strany, která stanoví, že: „*Politickou stranou nebo organizací plnící její funkci se rozumí organizace, která zejména na základě světového názoru nebo na základě jiného společného politického programu sdružuje členy a stoupence především za tím účelem, aby aktivně politicky působila mezi občany a dosáhla tím podílu na tvorbě politiky a státní moci vykonávané zastupitelskými sbory.*“. Z tohoto krátkého textu však vyplývá, že se jedná o první (když odhlédneme od definice z roku 1938, která říká toliko, že politická strana je právnickou osobou) ucelenou definici politické strany od roku 1918, tj. 50 let po začátku fungování parlamentní demokracie a stranického systému! Dál tento zákon obsahuje ustanovení i pro případné zrušení strany, včetně možnosti odvolání proti zrušení. Zákon také stanovuje, že politickou stranou může být pouze taková organizace, která je členem Národní fronty. Podmínky členství v Národní frontě jsou pak upraveny ve Statutu Národní fronty, na který zákon výslovně odkazuje. Zákon dále stanovuje, že jestliže příslušný orgán Národní fronty rozhodl, že daná politická strana není členem Národní fronty, vydá ministerstvo vnitra (v případě ČSR) zákaz její činnosti. Jakkoliv by snad bylo možno považovat tento zákon za revoluční a pokrokový, zdá se, že stenoprotokolů zachycujících schůzi NS, které tento zákon přijalo⁸, že se jedná, kromě normy, jež rozvíjí čl.6 Ústavy z roku 1960 o Národní frontě, spíše o nástroj restrikce, než o cokoli jiného. Cílem tohoto zákona, dle slov jeho předkladatele, místopředsedy NS Josefa Zedníka, je uzavřít politický systém v Československu tak, aby nemohlo docházet ke vzniku opozičních sil mimo Národní frontu. Ostatně, právě proto zákon obsahuje onu definici politické strany – ve světle slov „co si nadefinujeme, to můžeme zrušit“. Na druhou stranu, přímo ve vyjádření pana poslance je řečeno, že není problém, pokud chtějí existovat další politické strany, které však budou programově podobné programu NF a budou tedy existovat v rámci NF. Z dalších slov pana poslance pak vidíme i to, že si klade otázku, zda-li je moudré svěřit rušení politické strany jen a pouze do kompetence ministerstva vnitra, zda-li by nebylo lepší toto svěřit do pravomoci vlády (tak tomu ostatně bylo i ve výše uvedené zákonné úpravě z roku 1938). Na tuto otázku si však vzápětí odpovídá tím, že už svěření této kompetence do rukou NF je

⁸ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [online]. 2003 [cit. 2011-04-01]. Stenoprotokoly 26. schůze Národního shromáždění RČS, 1964-1968 . Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/026schuz/s026012.htm>>.

dostačující, neb MV je v tomto případě pouze vykonavatelem, který koná až na základě toho, že NF vyloučí stranu ze svého členství (případně ji ani jako člena nepřijme).

Ve světle probíhající normalizace je však zákon, na návrh Ústředního výboru Národní fronty, jak již bylo uvedeno výše, v roce 1970 zrušen s poukazem, že „...úloha Národní fronty je v podstatě zakotvena v Ústavě ČSSR...“⁹ - tím je zákon prohlášen za nepotřebný a zrušen. Ostatně, zákon 146/1970 Sb. obsahuje pouze dva paragrafy, každý o jedné větě. Zajímavé věci se však dozvíme, pokud opět nahlédneme do stenoprotokolů FS¹⁰, kde je zachycena rozprava při přijímání onoho zrušujícího zákona. V projevech poslanců FS, které, v den přijetí zákona, zazněly, je patrná nejen postupující normalizace a, jak i oni sami říkají, konsolidace politických poměrů v ČSSR. Najednou se dozvíme, že zákon o Národní frontě byl během svého přijímání ovlivněn pravicovými oportunistickými silami. Na druhou stranu je pozitivně kvitován fakt, že díky tomuto zákonu došlo ke zrušení sdružení KAN a K231, jakožto antisocialistických organizací. Můžeme snad i tvrdit, že zákon 128/1968 Sb., přijatý dne 13.9.1968 (tedy necelý měsíc po invazi spojeneckých vojsk) byl produktem počínající normalizace. Z rozpravy, která kolem tohoto zákona proběhla, je patrné, že určité normalizační tendence již byly patrné. Naopak, u zákona 146/1970 Sb. je toto již jasně patrné. Avšak není možno odpustit si zvýraznění určitého rozporu a vzájemného protimluvu, když v debatě o přijetí zákona o NF zaznívá, že tento zákon rozvíjí stávající ústavní úpravu NF, avšak v projevu předkladatele zákona o zrušení NF (a nakonec i v samotné preambuli tohoto zákona), je doslova uvedeno, že NF je upravena Ústavou, a tedy víc není potřeba.

5 Po roce 1989

Když padl v roce 1989, po čtyřiceti a jednom létu, režim jedné strany, vyvstala potřeba umožnit registraci nových stran. Tato možnost totiž byla prvním krokem pro uspořádání svobodných voleb, po kterých veřejnost v ČSSR volala během dnů listopadových událostí v roce 1989. K umožnění těchto voleb se navíc i 19. prosince 1989 zavázala tehdejší vláda.¹¹ Toto úsilí potom bylo realizováno v podobě zákona číslo 15/1990 Sb. Už ve vyjádření místopředsedy vlády

⁹ Preambule zákona 146/1970 Sb.

¹⁰ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Stenoprotokoly 6. společného zasedání SN a SL, 1969-1971 [online]. 2003 [cit. 2011-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/cgi-bin/win/eknih/1969fs/slsn/stenprot/006schuz/s006023.htm>>

¹¹ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Stenoprotokoly 22. společného zasedání SN a SL, 1986-1990 [online]. 2003-[cit. 2011-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022008.htm>>.

Jána Čarnogurského z ledna 1990¹² je obsaženo vyjádření, které praví, že tento zákon je pouze dočasný a že bude nahrazen dalším zákonem, který bude přijat po volbách v roce 1990.

Sám zákon pak je dost strohý a v podstatě jen velice hrubě nastiňuje povinnosti, které je nutno splnit pro registraci politické strany. Například se vůbec nezabývá financováním stran, o kterém je prohlašováno, že není nutno ho řešit v zákoně o politických stranách, nýbrž že bude řešen v zákoně samostatném. Taktéž bylo místopředsedou vlády vyhlášeno, že ani definitivní zákon o politických stranách kapitolu o financování stran obsahovat nebude.¹³ Na druhou stranu, pro přehlednost právního řádu je vhodné, aby zákon o politických stranách upravoval všechny aspekty tak, jako to upravuje současný zákon číslo 424/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Ten již upravuje, v § 17-20b i financování stran.

Z hlediska komparatistiky je pak zajímavé například i to, že zákon 15/1990 umožňuje vznik hnutí jakožto seskupení více politických stran (§ 8), kdežto zákon číslo 424/1991 Sb. v § 2 odst. 2 a 3 stanovuje, že členem hnutí mohou být pouze fyzické osoby a že každá fyzická osoba může být jen členem jedné strany nebo hnutí. Z tohoto vyvozují, vzhledem k tomu, že politická strana je právnická osoba, fakt, že strany se již nemohou seskupovat do hnutí. Na druhou stranu však se v dnešní době seskupují do volebních koalic (pokud mají pocit, že je to pro ně výhodné), což však upravuje volební zákon číslo 247/1995 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Dále zákon 15/1990 Sb. jen velice zběžným způsobem vymezuje co všechno musí politická strana předložit a splňovat, aby byla registrována. Samozřejmě je nutné chápat tento zákon jako provizorium, které se primárně zaměřilo jen a pouze na vznik a zánik strany a v tomto světle s ním nakládat. Nicméně například i vzhledem k tomu, že i Ústava České republiky je psána formou spíše obecnou, než konkrétní, je možno dovodit, že obsáhlá a konkretizující úprava v zákoně číslo 424/1991 Sb. jde poněkud nad rámec toho, co je nutné. Dále je pak vidět, že zákon 424/1991 Sb. byl připravován už jako zákon koncepční, který se zabývá všemi aspekty života politické strany. Otázkou je, zda-li a jak moc byl tento zákon v době svého zrodu kvalitní, neboť ke dni vzniku této práce byl novelizován celkem 17x, poprvé hned v roce 1991.

Jako zajímavý jev se jeví situace týkající se stanov politických stran. Zákon č. 424/1990 Sb. totiž v § 4 stanoví, že vznikat a vyvíjet činnost nemohou strany a hnutí, které nemají demokratické stanovy nebo demokraticky zvolené orgány (písmena a) a b)). Avšak z novely 340/2000 Sb. vyplývá, že situace již zapsaných stran, jejichž stanovy však nebyly v souladu se zákonem 424/1991 Sb., se až do roku 2000 neřešila. Vystává otázka, k čemu byla tak podrobná regulace v

¹² Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Stenoprotokoly 22. společného zasedání SN a SL, 1986-1990 [online]. 2003-[cit. 2011-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022008.htm>>.

¹³ Tamtéž

zákoně, když celých 9 let se nikdo nezabýval, respektive nevyřešil situaci stran, jejichž stanovy byly v rozporu s patřičnými ustanoveními tohoto zákona. Díky tomu se zde dostáváme do situace, kdy zde fakticky platil takzvaný „dvojitý metr“, a to díky tomu, že pokud v době platnosti zákona č.15/1990 Sb. vznikla strana, jejíž stanovy byly v rozporu s pozdějším zákonem č. 424/1991 Sb., měla tato strana celých devět let na nerušenou existenci podle těchto stanov. Vystává zde tedy paradoxní otázka, k čemu je ona podrobná regulace a podrobný popis, když orgány státu potřebují 9 let na to, aby si uvědomily možnou disproporci, případně ji opravdu dokázaly postihnout.

Dalším, avšak marginálním, bodem, který je zajímavý je stanovení lhůt. Zatímco v zákoně číslo 15/1990 Sb. stačily k zapsání strany do registru pouze 3 dny, v zákoně číslo 424/1991 Sb. je už těch dní potřeba 15. Zde se dostáváme k zajímavému bodu, který vyplývá ze studia zákonných norem od dob C. a K. mocnářství po dobu dnešní, a to sice, že lhůty se neustále prodlužují, i když doby potřebné pro vyhledání informací nebo jejich předání se zkracují.

Z hlediska vztahu stran a státu je v dnešní době důležité též i to, jak jsou strany financovány. Od vzniku ČSR se totiž, až do roku 1991, nestalo, aby strany byly financovány ze státní pokladny. Jak tedy jsou politické strany financovány dnes? Tuto problematiku upravují dva zákony. Jedná se o zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky, konkrétně o jeho § 85, který upravuje odměnu stran za získané hlasy. Stěžejní část úpravy však leží přímo v zákoně 424/1991 Sb., konkrétně v § 17 - 20b, jak již bylo zmíněno výše. Strany jsou, díky kombinaci těchto zákonů, financovány státem pomocí tří cest:

- 1) Strany, které dosáhnou 1,5 % a víc z celkového počtu hlasů odevzdaných při volbách od Parlamentu ČR dostanou paušální odměnu 100 Kč za každý získaný hlas (§ 85 zákona č. 247/1995 Sb.)
- 2) Stálý příspěvek, který náleží stranám, které dosáhnou při volbách do Poslanecké sněmovny 3 % hlasů. Tento příspěvek je vyplácen dvakrát ročně, vždy zpětně k minulému pololetí, a činí 6 000 000 Kč + 200 000 Kč za každých započatých 0,1 % získaných hlasů. Nad 5 % hlasů se již však příspěvek nezvyšuje (§§ 4 a 6 zákona č. 424/1991 Sb.)
- 3) Příspěvek na mandát, který je vyplácen straně za jednoho každého senátora, poslance, člena zastupitelstva kraje nebo člena zastupitelstva hl. m. Prahy. Tento příspěvek pak činí ročně 855 000 Kč za každého poslance a senátora a 237 500 Kč za každého zastupitele (§§ 5, 7 a 8 zákona č. 424/1991 Sb.)

Všechny tyto příspěvky jsou potom vypláceny na žádost strany.

A právě tyto cesty financování stran se staly v minulosti předmětem dvou nálezů Ústavního soudu. Návrhy na oba podal prezident republiky Havel (u prvního návrhu se pak do řízení připojila ještě skupina senátorů), a poukazoval v nich na novelizaci volebního zákona a zákona o politických

stranách, které zvyšovaly rozdíl mezi parlamentními a neparlamentními stranami, co se týče jejich financování ze státní kasy. Nález Ústavního soudu, vyhlášený pod číslem 64/2001 Sb., se dotýkal zákona 247/1995 Sb., a zrušil více ustanovení, než jen pro nás důležité ustanovení § 85. Druhý nález Ústavního soudu, vyhlášený pod číslem 98/2001 Sb., se týkal novelizace § 20 zákona 424/1991 Sb.

Nález Ústavního soudu č. 64/2001 se musel vypořádat s tvrzením navrhovatele, že novelizace § 85 volebního zákona, která stanovovala, že hranicí pro nárok na úhradu volebních nákladů, vyplacenou za každý hlas, jsou 2% hlasů, je protiústavní. Napadená ustanovení v tomto případě snižovala hodnotu podpory z 90 na 30 Kč za jeden hlas. Reakcí na tento nález byla novela volebního zákona, která stanovila, že pro získání úhrady volebních nákladů stačí dosáhnout 1,5% z celkového počtu všech platných hlasů, a dále, že odměna pro strany je ve výši 100 Kč za každý hlas. Číslo 1,5% přitom vychází právě z doporučení Ústavního soudu, sděleném v předmětném nálezu, aby toto číslo bylo právě kolem 1%.

Obsahem nálezu č. 98/2001 Sb. pak byla novelizace § 20 zákona o stranách, která zvyšovala příspěvek politickým stranám za mandát v Parlamentu ČR, a upravila též také příspěvek za mandát v krajském zastupitelstvu a zastupitelstvu hlavního města Prahy. Co se týče mandátu v Parlamentu ČR, byl napadenou novelou stanoven příspěvek v hodnotě 1 000 000 Kč (zde je nutné zmínit, že prezident Havel ve svém prvním návrhu nenavrhoval zrušit ustanovení § 85 volebního zákona. Zrušení tohoto ustanovení totiž vychází z návrhu skupiny senátorů, která se k řízení připojila. Avšak prezident Havel navrhoval toto ustanovení zrušit ve svém druhém návrhu, který vyústil v nález č. 98/2001 Sb. Zde však soud řízení v této věci zastavil – právě proto, že ustanovení § 85 volebního zákona byla zrušena díky návrhu skupiny senátorů, která se připojila jako vedlejší účastník). Prezident Havel ve svém návrhu dovozuje, že parlamentní strany by se tímto dostali do zjevné výhody a naopak neparlamentní strany by byly znevýhodněny. Ústavní soud mu dal za pravdu a patřičná ustanovení v zákoně o politických stranách zrušil.

Co se týče příspěvku na mandát, ten byl, až do roku 2010 (mimo jiné právě i díky nálezu Ústavního soudu vyhlášeného pod číslem 98/2001 Sb.) stanoven na částku 900 000 Kč za mandát poslance nebo senátora. Avšak, díky novelizaci provedené zákonem, 345/2010 Sb., se tato částka snížila na, již výše uvedených, 855 000 Kč. Důvodem této novely se stala finanční krize, respektive nutnost snížit deficit státního rozpočtu. A, jak se můžeme dočíst v důvodové zprávě¹⁴ k této novele,

¹⁴ *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. 2010 [cit. 2011-04-12]. Sněmovní tisk 156/0, část č. 1/2 Novela z. o sdružování v politických stranách a hnutích. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=156&CT1=0>>.

nejedná se o snížení poslední. Počítá se s tím, že v roce 2012 dojde k dalšímu snížení a celkem se tedy tato podpora sníží o 10 %.

Jak bylo uvedeno výše, Ústavní soud se tématu financování politických stran ze státní pokladny ve svých nálezech obsáhle věnoval. Dospěl při tom k tomu názoru, že ačkoliv podle čl. 20 odst. 4 Listiny, mají být strany odděleny od státu, je nutno, aby stát tyto strany určitou měrou finančně podpořil a umožnil tak jejich fungování, neb je to v jeho zájmu. A to konkrétně díky ustanovení čl. 5 Ústavy ČR, který říká, že politický systém ČR je založen na volné soutěži politických stran. Politické strany totiž mají za úkol, jak již bylo zmíněno na začátku této práce, realizovat čl. 2, odst. 1 Ústavy, který praví, že lid je veškerým zdrojem moci. Toto ustanovení realizují politické strany tak, že převádí vůli lidu na vůli státní, respektive tím, že z moci, svěřenou jim občany ve volbách řídí stát, na základě principů zastupitelské demokracie.

Proto ústavní soud a ostatně ani prezident Havel neviděli na finančních příspěvcích politickým stranám ze státní pokladny nic neústavního.

Co už však Ústavní soud označil ve svém nálezu, publikovaném pod číslem 296/1995 Sb., za protiústavní, byla snaha poslanců v roce 1994, kteří v pozměňovacím návrhu novely zákona o politických stranách označili tuto podporu za státní finance a včlenili do této novely ustanovení, podle kterého podléhalo hospodaření politických stran dohledu Nejvyššího kontrolního úřadu. Ústavní soud zde konstatoval, že politické strany jsou jakýmsi předpolím státu a že jejich role v zastupitelské demokracii je zcela jedinečná a vysoce důležitá. Natolik důležitá, že není možno, aby byly strany prohlášeny za státní orgán, neboť jím nejsou (podle zákona o politických stranách jsou to právnické osoby). A také tak důležitá, že nesmí býti dány pod kontrolu státního orgánu, jehož činnost a řízení vychází právě z volné soutěže politických stran.

Proto je v současnosti platná ta úprava, že strany nejsou kontrolovány, nýbrž sami předkládají výsledky svého hospodaření Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v podobě výroční zprávy.

Co se týče rušení politických stran, je toto, podle § 14, odst. 1 zákona o politických stranách, prováděno na návrh vlády ČR. Tato podává Nejvyššímu správnímu soudu návrh na pozastavení činnosti, a to buďto z důvodu rozporu s § 1-5, § 6 odst. 5 a § 17-19. Případně pro rozpor jejich činnosti s jejich stanovami. § 17-19 se věnují finančnímu hospodaření strany, například stanovují povinnost stran předložit každý rok do 1.4. Poslanecké sněmovně výroční finanční zprávu¹⁵, nebo upravují přijímání sponzorských darů¹⁶. Paragrafy 1-5 a §6 odst. 5 pak

¹⁵§ 18

¹⁶§ 19

stanovují obecné podmínky pro fungování stran. Například je zde uvedeno, že strany nesmějí být ozbrojeny a ani nesmějí zřizovat ozbrojené složky¹⁷, případně že nesmí směřovat k potlačení práv a svobod občanů¹⁸.

Nejznámějším případem rozpuštění politické strany se pak stalo rozpuštění Dělnické strany, z února roku 2010. Tento případ nejenže ilustruje nezávislost soudů v ČR, ale též ukazuje, kam až strana opravdu musí zajít, aby byla rozpuštěna.

Je třeba připomenout, že strana byla rozpuštěna až na druhý vládní pokus (jinými slovy, NSS vládě jasně ukázal, že pro zrušení strany je třeba jasně a přesvědčivě doložit její protiprávní činnost a nikoliv jen chtít a mediálně masírovat veřejnost), kdy první návrh NSS zamítl z důvodu nedostatečného prokázání protiprávní činnosti Dělnické strany.

Není podstatné zde přepisovat obsah rozsudku, který má 122 stran, a ukazuje, kolik práce si tentokrát vláda se druhým návrhem dala. Je ovšem důležité zmínit, že NSS zde zvažuje a považuje práva daná Listinou, Ústavou i Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, ve světle jejich využívání i zneužívání. Ještě podstatnější potom je, že soud zde jasně říká, co už si představuje jako porušení § 5 odst. 1 zákona o politických stranách, stejně tak jako jasně říká, že projevy členů vysokých představitelů strany, na akcích, které jsou stranou když ne organizovány, tak aspoň propagovány, či zaštiťovány, nelze nikdy brát jako projevy osobní povahy. Na druhou stranu však stejně jasně říká, že není možné nechat se jen unášet vlnou politické korektnosti a snažit se vymýtit veškerou snahu o to, říkat něco jiného. Respektive, že není možné tvrdit protiprávnost jen na základě politické nekorektnosti.

¹⁷§5 odst. 2

¹⁸§ 4,pís.c) a d)

Závěr

V průběhu dějin je možno sledovat, jak se vyvíjel systém převodu vůle lidu, skrze volby, do vůle a moci státní. Byla zde jak regulace vágní, spoléhající hlavně na samoregulační principy stran a doplňkové zákony, které nastavovaly určité mantinely, tak i regulace de iure nulová, de facto však absolutní, které neumožňovala vznik jakékoliv možné opozice. Nakonec zakotvila Česká republika u regulace reálné a de facto i de iure platné, u regulace, které umožňuje a podporuje volnou soutěž politických stran, tak jak praví a vyžaduje Ústava ČR. Cílem této práce nebylo říci, zda ta či ona regulace byla nejlepší, případně nejhorší. Snažila se pouze přiblížit vývoj a proměny v čase, neboť jen těžko lze porovnávat a hodnotit úpravu současnou s úpravou prvorepublikovou, která spočívala na úplně jiných společenských principech a hlavně hodnotách. Na hodnotách, které se možná z naší společnosti vytrácejí, případně se již vytratily úplně.

Zdroje:

Literatura:

Cabada L., Šanc D., Český stranický systém ve 20. století. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2005.

Malíř J., Marek P. a kolektiv, Politické strany vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. Brno: Doplněk, 2005.

Pavlíček V. a kolektiv, Ústavní právo a státověda. Díl 2, Ústavní právo České republiky. Část 1. Praha: Linde 2008

Kuklík J. a kolektiv, Vývoj česko-slovenského práva 1945 -1989. Praha: Linde 2009

Internetové zdroje:

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna

Dostupná z: <http://www.psp.cz/eknih/>

Košický vládní program

Dostupný z: http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm

Aubrecht R., Druhá republika

Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_11866.html

Právní předpisy a judikatura:

Ústavy:

Prozatímní ústavní listina z roku 1918 (37/1918 Sb. z. a n.)

Ústavní listina z roku 1920 (121/1920 Sb. z. a n.)

Ústavní listina z roku 1948 (150/1948 Sb.)

Ústavní listina z roku 1960 (100/1960 Sb.)

Ústavní zákon č.1/1993 Sb. včetně

Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.) ve znění pozdějších předpisů

Zákony

Zákon č. 134/1867 ř. z. o právě spolčovacím

Zákon č. 135/1867 ř. z. o právě shromažďovacím

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 123/1920 Sb. z. a n. o volbách do Poslanecké sněmovny

Zákon č. 125/1920 Sb. z. a n. o volebním soudě

Zákon č. 201/1933 Sb. z. a n. o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran

Ústavní zákon číslo 330/1938 Sb. z. a n. o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-Slovenské a o mimořádné moci nařizovací

Vládní nařízení č. 355/1938 Sb. z a n. o politických stranách

Zákon č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních

Zákon č. 128/1968 Sb. o Národní frontě

Zákon č. 146/1970 kterým se ruší zákon č. 128/1968

Zákon č. 15/1990 Sb. o politických stranách

Zákon č. 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a v politických hnutích ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 340/2000 Sb.

Nálezy Ústavního soudu

Nález ÚS č. 265/1995 Sb.

Nález ÚS č. 64/2001 Sb.

Nález ÚS č. 98/2001 Sb.

Rozsudek NSS

Pst 1/2009 - 348